

Wie prijst zijn daden woord voor woord?

H.B. Driessen

We lezen in het scheppingsverhaal dat de Here over zijn werk zegt: 'En zie, het was zeer goed'. Dat is een refrein in het eerste hoofdstuk van zijn Woord. Ook bij de schepping van de mens lezen we dat weer, Gen. 1:31: 'En God zag alles wat Hij gemaakt had, en zie, het was zeer goed. Toen was het avond geweest en het was morgen geweest, de zesde dag.' Dit artikel over techniek heeft als achtergrond de vraag: 'Mag wat kan?' Voor ik de vraag probeer te beantwoorden, wil ik proberen de vraag in een kader te plaatsen. Elders in dit themanummer vindt u meer over dit onderwerp, daarom wil ik dit kader beperkt houden.

Onderkoning

'En de HERE God nam de mens en plaatste hem in de hof van Eden om die te bewerken en te bewaren' (Gen. 2:15). En in Gen. 1:28 lezen we: 'En God zegende hen en God zeide tot hen: Weest vruchtbaar en wordt talrijk; vervult de aarde en onderwerpt haar; heerst over de vissen der zee en over het gevogelte des hemels, en over al het gedierte, dat op de aarde kruipt'.

Daarom is de mens wel onderkoning genoemd. God is Koning, en aan de mens heeft Hij de taak gegeven om met de schepping te doen wat Hij wil.

De mens heeft de natuur gekregen om te ontplooien. Ik zou ook kunnen schrijven: gekregen ter exploitatie, om te exploreren en om te beschermen. De mens was in die Hof *onder*-koning met een *geschonken* opdracht en *geschonken* macht. In woorden en daden kon hij de Here prijzen.

Daarna is de zonde in de wereld gekomen. Moedwillige ongehoorzaamheid noemt de Catechismus dat. De onderkoning wilde koning worden. *Toen (!)* ging het mis in de wereld. De lof van God komt in het gedrang met eigen ik, want nu stelt de mens zijn eigen wetten. Ik mag toch zeker weten wat ik doe?

Als we vragen: 'Mag wat kan?', stellen we de vraag in een wereld na de zondeval. Dan moeten we vragen: 'Wat bedoelen we met mogen?' Van Wie mag het?

Daar hebben we dat kader voor nodig. God had de mens goed en naar zijn evenbeeld geschapen. Hij is onze Heer. Na de zondeval mochten we een verlossend Woord horen. Daarom zeggen we als verlost mensen dat we het eigendom zijn van Jezus Christus. Hij kocht ons en betaalde ons met de prijs van zijn bloed. Nu zijn we in principe verlost mensen die op een gevloekte aarde ons werkterrein hebben.

'Mag wat kan?' Voor dat 'mogen' moet ik naar de Koning luisteren, en naar de Heer die me kocht. Ik ben slaaf van Hem, en Hij maakt me kind, en ik mag weer naar de wereld kijken zoals Hij me leert kijken. Zijn woorden en zijn wetten zijn bepalend voor de opdracht die we van Hem kregen.

Er zit in de vraag 'Mag wat kan?' nog een tweede element: het werkwoord kunnen. Wat kan er allemaal vandaag? Wat kan er in de toekomst nog meer? We realiseren ons dat er ontzettend veel kan. We hebben een hele ris technische producten gekregen: wasmachines, personal computers, afwasmachines, tv, stereo, videorecorders, mobiele telefoons, auto's, vliegtuigen, schepen, Deltawerken, enz.

Veel van die apparaten zijn er voor ons gemak. En toch?! Wat hoor je veel dat we geen tijd hebben. Het lijkt wel of al die gemakken ons in een nog jachtiger tijd brengen, waarin stress een steeds normaler verschijnsel wordt.

Dat is vreemd. We zouden door die gemakken tijd over moeten hebben. Maar de onderkoning wordt door allerlei zaken opgejaagd, en het lijkt wel of het alleen maar jachtiger wordt. Er loopt iets uit de hand. De onderkoning moet toch ook onderkoning zijn van zijn eigen leven, op de plaats waar de Here hem stelt?

Techniek in ontwikkeling

Met verwijzing naar de andere artikelen in dit nummer van WEGWIJS wil ik 'techniek' als volgt omschrijven:

Techniek is de op onderscheidende kennis gebaseerde onderneming van de mens, waardoor hij hetgeen in het geschapene voorhanden is, aan zijn bewerking onderwerpt met behulp van zijn gereedschappelijke macht (zie het boek van ds.

Wiskerke).

Het gaat in de techniek vooral om de macht waarover de mens beschikt door zijn gereedschap.

Wij zien in de geschiedenis van de laatste jaren dat techniek een enorme vlucht heeft genomen: wie kon zich twintig jaar geleden voorstellen, dat we een personal computer op ons bureau zouden hebben? We zien die computers steeds sneller

worden, ze kunnen ook steeds meer, en we vragen ons af: 'Waar is de grens?' Gaat dit steeds maar door? Is dit niet onuitsprekelijk vermoeiend?

Technische mensen spreken als regel niet veel over uitgangspunten, of over principes. Zij zijn bezig om iets sneller, groter of beter te maken. Of ze zijn bezig iets te ontwikkelen wat nog niet eerder is gemaakt. Het elan waarmee dat gebeurt, is enorm. Ik wil hier de woorden schrijven 'de maakbaarheid van de toekomst'. Zij komen een nieuwe wereld stichten. We kunnen veel en morgen kunnen we nog meer. Dat geeft vaart en verve aan het technisch bezig zijn.

In dit verband kwam ik een opmerking bij Prof. Van Riessen tegen (in: B. Goudzwaard, H. van Riessen, e.a. *Macht en onmacht van de twintigste eeuw*, p. 16): 'Thans zijn we door de techniek en haar structuur van snelle ontwikkeling in een toestand gekomen, dat heel de samenleving snelle en ingrijpende veranderingen doormaakt. De geschiedenis is uitermate versneld. Wij moeten aannemen, dat dit verschijnsel van nu af blijvend is. Ik kan deze versnelling het beste zo illustreren. Het is voor het eerst in heel de geschiedenis, dat ouders hun kinderen niet meer kunnen opvoeden zoals zij zelf opgevoed werden door hun ouders. Altijd was er continuïteit in de opvoeding. De traditie was een sterke steun in de rug van de ouders. Vader en moeder konden ongeveer herhalen wat ze zelf hadden meegemaakt, toen ze jong waren. Dat is voorgoed onmogelijk. Binnen één generatie is de toestand zo veranderd, dat ouders voor geheel nieuwe problemen staan in de opvoeding. Dat alleen al schept ook veel verwarring en onzekerheid in deze tijd.'

Mag wat kan?

Mag wat kan? Dat is de vraag die ons bezig houdt in verband met de moderne techniek. De verleiding is aanwezig om een casuïstiek te ontwikkelen: dit mag nog wel, en dat mag niet meer. Ik sta dan verlegen. Want wij staan samen als mensen onder de geboden van onze Koning. Die zijn wel duidelijk. Samen leven we in deze boeiende tijd en de toetsing ervan is lang niet zo duidelijk. Samen komen we voor dezelfde beslissingen te staan. We zouden dan als werkgemeenschap verder moeten kunnen komen met de vraag en met de mogelijke antwoorden.

Mag wat kan? De vraag klinkt in een wereld die door de zonde is verziekt. Je kunt daarom wèl zeggen: niet alles wat kan, mag daarom ook. Ik kan stelen bijvoorbeeld, ik zou dat zelfs wel heel technisch kunnen doen, maar dat mag niet.

Wij zijn in een wereld vol zonde als mensen onderweg. Het einddoel is helder. Wij zijn dan in zekere zin weer terug bij het begin. Er komt een nieuwe hemel en een nieuwe aarde. Dan is het Koninkrijk gekomen. Tot die komst bidden we: 'Here, geef dat overal op deze wereld de genade van uw Koningschap wordt aanvaard, en dat uw koningswet wordt geëerbiedigd.'

Hoe dat Koninkrijk komt, is voor een deel een mysterie. Wij houden dat einddoel voor ogen. En tegelijk realiseren we ons, dat we dat einddoel nu niet bereiken. Als je alleen aan dat einddoel denkt, en dat wilt bereiken, doe je wellicht niets meer. Want het einddoel is in deze gebroken wereld toch niet haalbaar. Dat einddoel kunnen wij niet maken (over maakbaarheid gesproken!). Maar we laten ons niet tot niets-doen in de hoek dringen, omdat we met dat einddoel voor ogen werken voor kleine stappen in de goede richting.

Laten we nog een keer teruggaan naar het begin. Daar was het schone Paradijs. Ingebed was de lof, zoals we ervan lezen in Openb. 4:11: 'Waardig zijt Gij, onze Here en God, te ontvangen de heerlijkheid en de ere en de kracht, omdat Gij geschapen hebt alle dingen en zij door uw wil waren, en zij geschapen werden'.

Looft nu de HEER, want Hij is goed.

Na de zondeval is het anders met ons geworden. Mensen werden zichzelf tot wet. Autonomie heet dat met een moeilijk woord. Een autonome mens dient zichzelf, zoekt zijn eigen eer en bouwt zijn eigen koninkrijk. Zoals Nebukadnessar zegt: 'Is dit niet het schone Babel dat ik heb gebouwd?' Dat is een oudtestamenteel snoevend voorbeeld van een mens die de glorie niet brengt waar ze alleen behoort.

Mag wat kan? De vraag zou je graag met ja of nee beantwoorden. Om vervolgens een aantal treffende voorbeelden te geven. Dat lukt me niet in dit artikel. Echter, een aanknopingspunt voor een antwoord kunnen we vinden in het begin van de Bijbel. De ontplooiing van de wereld naar God toe, en de lof van Hem die in de hemel woont, vormen de geschonken zin van het menselijk leven.

Er mag dus veel in dat Licht, want:

Mijn Vader is rijk in huizen en land,

Hij houdt al de schatten der aard' in zijn hand.

Gesprekspunten:

1. Bespreek vijf vruchten van de moderne techniek, waarvoor we de Here dankbaar kunnen zijn.
2. We leven in een wereld van overvloed en overdaad, die nog overvloediger lijkt te worden. Hoe gaan we ermee om?

Hoe leren we onze kinderen ermee om te gaan?

3. Een christen kent de spanning tussen norm en praktijk, en tussen beloofde toekomst en de werkelijkheid.
4. De ontwikkeling van wetenschap en techniek in de westerse samenleving wordt niet bepaald door christelijke motieven.
5. We zouden als reactie op (de) technische ontwikkelingen kunnen zeggen: "Wij doen niet meer mee". Is dat in overeenstemming met Openb. 18:4: 'Ga uit van haar?'

Lectuur voor wie meer wil weten:

M.J.C. Blok, *De schepping in ademnood*; mens, dier, milieu en Bijbel. Kampen, Van den Berg.

J. Douma, *Verantwoord handelen*. Ethisch commentaar, deel 7. Amsterdam, Ton Bolland.

J. Douma, Woord en wandel, hoofdartikel in: *De Reformatie*, 11 dec. 1993.

Joh. Francke, Mag wat kan? In: *Er staat geschreven.. er is geschied*; jubileumbundel Bond van Mannenverenigingen (p. 135-142). Hierin staan een aantal praktische voorbeelden voor de inleiding en voor de bespreking.

B. Goudzwaard, H. van Riessen, e.a. *Macht en onmacht van de twintigste eeuw*. Christelijk Perspectief, nr. 23. Amsterdam, Buijten en Schipperheijn.

J. Kamphuis, *Juda's Hallel*; Gods lof in de gemeente. Goes, Oosterbaan & le Cointre.

A. Kamsteeg, *Balans tussen ideaal en werkelijkheid*; christelijk realisme in de wereldpolitiek. Kampen, Kok.

E. Schuurman, *Techniek, middel of moloch?* een christelijk wijsgerige benadering van de crisis in de technisch wetenschappelijke cultuur. Kampen, Kok.

J.P. de Vries, *Omgaan met het aardse goed*. GSEV reeks.

J.R. Wiskerke, *De strijd om de sleutel der kennis*; een bundel opstellen over theologie en filosofie (p. 222-232, Schriftuurlijke taxatie van de techniek). Groningen, De Vuurbaak.